

Krönika

En elefant har lämnat manegen, betydligt stillsammare än han intog den. Jan Söderqvist såg Järegård göra Bernhard.

Hålet efter Ernst-Hugo

Det är verkligen för sorgligt. Ernst-Hugo Järegård har klivit av scenen för gott, och med ens blir det mycket mörkt och dystert ute i salongen.

Jag ska inte låtsas att vi var goda vänner, eller ens att vi egentligen kände varandra. Vi gjorde en sak för TV tillsammans en gång, och efter det kunde det hända att han kom fram på någon tillställning och berättade att han läst något jag skrivit eller hört något jag sagt i radio. Alltid vänlig och samtidigt hela tiden älskvärd distanserad, kanske innerst inne nästan lika blyg som jag. Men när nu alla andra i alla andra tidningar minns Ernst-Hugo Järegård, kunde det kanske även vara mig förunnat att göra detsamma.

Jag minns hur hjärtligt han tog emot när vi första gången sågs på Dramatens lilla scen, där han repeterade *Teatermakaren* av Thomas Bernhard. Förmodligen visste han att han kunde te sig aningen skrämmande för känsliga personer, så mycket nogsnat såg han medelst skämt och charm till att få hela teatret på bästa humör. Vad jag i flera dagar hade bävat för, att filma Den Store Aktören, vilket, ve och fasa, åtminstone i teorin kunde innebära att alla underdånigast nödgas be Den Store Aktören att kanske,

om det inte misshagade honom alltför rysligt mycket, ta om en eller annan scen, utvecklade sig till en enda lång skrattefest.

Alla tagningar innehöll något omistligt: En darning med underläppen, ett sturigt starrbligande, ett fyrverkeri av fräcka fraseringar.

Det var helt enkelt fantastisk kul. Jag är rätt säker på att han också tyckte det. Han hade en publik, som visserligen bara bestod av tre personer men som i gengäld var desto

mer uppmärksam, och han hade en lysande text: Bernhards monomana misantropi svingar sig här till svindlande höjder. Och därmed fanns alla förutsättningar som behövdes för att spela teater. Det här var hans element: Teaterns intimitet, med den trygghet som ett välskrivet manus gav. Då kom hans talanger till sin rätt, då tryckte han gasen i botten och gav sig hän åt de mest halsbrytande improvisationer.

Och jag minns vilken vända alla dessa virtuosos infall orsakade när jag sedan satt och redigerade. Alla tagningar innehöll något som omistligt: En darning med underläppen, ett sturigt starrbligande, ett fyrverkeri av fräcka fraseringar. Så jag ville behålla allt, men tvangs av oövekliga realiteter att välja och välja bort.

Men hur sorgligt det än är att han är borta, är det på något sätt ännu sorgligare hur illa vi tog honom till vara medan han ännu fanns. Lars von Trier, den egensinnige danskjävellen, såg vad man kunde göra med Ernst-Hugo: ge honom en roll att bita i och gott om utrymme. Men i Sverige var det sannerligen inte ofta han försågs med nyskrivet material av rimlig klass. Man kan nämna Stig Larssons *VD* och några av Marie-Louise Ekmans filmer, men mycket mer var det inte under de sista tio-tjugo åren.

Man får tugga i sig ett visst mått av stjärnkult för att en sådan som Ernst-Hugo Järegård ska komma till sin rätt. Man kan inte gärna tänka sig honom i någon av Lars Noréns sjuttimmarsmässor om trasproletariatets förnedring, utan man får då tänka sig hela pjäser och uppsättningar speciellt uppbyggda kring hans speciella begåvning. Och sådant kan man i det kollektivistiska kultursverige inte riktigt tänka sig.

Det kommer aldrig någon ny Ernst-Hugo, och skulle det mot förmodan ändå göra det, skulle vi ändå inte veta vad vi skulle ta oss till med honom.

10 september 1998
JAN SÖDERQVIST

Kan vi slippa krigsekonomi?

I Europa har makt prioriterats framför tillväxt. Det blir annorlunda med EMU, konstaterar Håkan Ledin i den andra av två artiklar.

I Europa har större delen av detta sekel präglats av krig och krigsekonomi, kapprustning för det första världskriget, kriget, återuppbyggnad, upprustning för andra världskriget, kriget, återuppbyggnad. Detta täcker perioden 1905-70. I skuggan av det kalla kriget levde tänkandet kvar i Europa. Endast de senaste tio åren har präglats av fredsekonomi.

Debatt

Sverige levde aldrig i krig men väl av krig. Krigsekonomi och socialistisk ekonomi passar väl ihop. Det handlar om en stark centralmakt. En elit representerande politik, fack samt storfinsans och näringsliv styr med regleringar och ransoner. Från toppen fördelas resurser och privilegier. Därigenom präglas ekonomin i hög grad av monopol. 1992 konstaterade Lindbeck-kommissionen att 75 procent av Sveriges ekonomi fungerade som monopol, det vill säga hade monopolistisk prisbildning. Att det har negativa konsekvenser för produktivitet och kvalitet är väl känt.

Större globalisering än idag

Under perioden 1870 till 1970 blev Sverige rikt. Vi kan dela in den i två huvuddelar. Den första tredjedelen präglades av snabb ekonomisk utveckling baserad på innovationer och entreprenörskap. I stort sett alla stora svenska ingenjörsföretag grundades under denna period. Globaliseringen var större än idag. Svenska företag frodades och växte snabbt internationellt. Ekonomin byggdes underifrån under en ganska begränsad centralmakt.

De följande två tredjedelarna präglades av den krigsekonomi som beskrivits ovan.

I början av 70-talet borde Sverige ha stört över mot en fredsekonomi av förkrigsmodell. Så skedde inte. I stället koncentrerades makten i kraftigt. Politiskt skedde det via kommunreformen på 60-talet, författingsreformen och inörandet av MBL.

Innovatörer kom i kläm

Makteliten enades om den halv-socialistiska "blandekonomin". Det är inte konstigt att Investor-sfären och storfinsans satsade på svensk makt. Besluten fattades långt över medborgarnas huvuden. Små och medelstora företag och därmed innovatörer och entreprenörer kom i kläm. Företag som byggde på kreativitet och entreprenörskap flyttade ur landet, som Tetra Pak, Ikea och många andra.

En dynamisk fredsekonomi präglas däremot av många mikroekonomi-

Uppvaknande. En full karl leder sig försiktigt utmed ett plank. Då detta tar slut, ropar han förgrymmad: Pst, kypare, mera plank!

er. Summan av dessa utgör hela ekonomin. Mikroekonomier drivs av individen och grupper av individer; deras arbete, initiativkraft, kreativitet samt risk- och ansvarstagande. Dessa stimuleras inte av det svenska systemets skatter och regleringar, vare sig de är företagare eller löntagare. Helheten växer inte snabbare än dess delar. Välfärdsmonopolet gör inte saken bättre.

Att sänka skatterna innebär att avstå makt till medborgarna.

Europas tillväxtcentra präglas av kraftfulla ekonomiska incitament att utveckla mikroekonomierna. Detta är historiskt betingat (Italien och Tyskland) eller en följd av en omlagd ekonomisk politik under de senaste 15 åren (England och Irland). Franska småföretag flyttar idag till ett positivt företagsklimat i södra England. Frankrikes centralmakt liknar den svenska.

Införandet av en valuta, euron, kommer att skärpa konkurrensen på en marknad av USA:s storlek. Förändringstrycket ökar, vilket leder till att företagens produktivitet växer snabbare. Inom EMU minskar – enligt min bedömning – regleringarna och subsidierna sänks mot en minsta gemensamma nivå, allt under kommissionens överinseende. Detta leder nödvändigt till ökad tillväxt och dynamik. En effektiv sådan omstrukturering förutsätter att beslut och ansvar flyttas nedåt i samhället, närmare medborgarna. Det kommer inte minst att gynna små och medelstora företag.

Den svenska socialdemokratin har valt att stå utanför och acceptera därmed både kort- och långsiktigt lägre tillväxt.

Redan idag pågår en stor ekonomisk omstrukturering i Europa. Svenska företag, som tänker långsiktigt, måste delta i denna utveckling och flytta utanför Sverige, inte minst då de nya tillväxtdelarna.

Den svaga ekonomiska utvecklingen åtföljdes av kraftig inflation, vilket lett till upprepad devalveringar. Skenet av god ekonomi kunde upprätthållas till slutet på 80-talet. Tack vare devalveringarna slapp industrin det internationella förändringstrycket. Kraven på produktivitet och kvalitet devalverades och svenska företag gavs marknadsandelar. Monopoltjänstsektorn hade och har också svag utveckling av produktivitet och kvalitet. Öckså en devalvering. Allra allvarligast är kanske att kunskap och utbildning nedvärderats. Detta motsvarar en devalvering av humankapitalet.

Symtom på stor makt

Det är svårt att bli optimist, när man studerar Sveriges möjligheter att verkligen hävda sig ekonomiskt i nordiska, europeiska och internationella sammanhang. Tidigare konstaterade jag att det höga skattestrycket är ett symtom. Det är ett symtom på stor och centraliserad makt. Landets ledning prioriterar makt framför ekonomisk tillväxt och därmed medborgarnas välfärd. Över 30 år blir det stora pengarna.

Att sänka skatterna innebär att avstå makt till medborgarna och att gynna mikroekonomierna och därmed produktivitet, innovationer och entreprenörskap. Regeringen och facket har tagit ställning mot en sådan utveckling. Tillväxten i Sverige kommer att vara lägre än vad som vore möjligt. Medborgarna betalar priset. Sverige etablerar sig i botten av de utvecklade ländernas välstånd- och välfärdsliga.

HÅKAN LEDIN

Citatet

[Det förekommer] ett unikt umgänge över klassgränserna inom gayvärlden som saknar motsvarighet i resten av samhället. Att en kille från Östermalm hänger ihop med en kille från Tensta är till exempel inget märkvärdigt. Det är bra egenskaper att ha inom moderna företag.

– Alexander Bard i Magasin 2000 hösten 1998